

Keizerstraat 35

Een juweeltje
in een op het oog
doodgewone straat

D
e
o
o
G
u
n
e
e
s
t
e
e
n
s

Colofon

Onderzoek en tekst: Ben van Spanje
Uitgavebegeleiding en opmaak: Simon den Daas.

Illustraties:

Het Utrechts Archief: pagina 5, 13, zwart/wit foto's op pag 16 en 17, bouwtekeningen op pag. 22, 24 en 25.

Ben van Spanje: foto's op pag. 3, 6, de twee onderste op pag. 12, pag. 20, 21 en 23.

Dirk van Sichem: tekeningen op pag. 4 en 24.

Simon den Daas: foto's op pag. 1 en 26 en kleurenfoto op pag, 17, de bovenste twee foto's op pag. 12.

Leo Wevers: foto's op pag. 8, 9, 10, 11 (bovenste foto) en 15, tekeningen op pag. 9 en 10.

UMF: de foto's op pag. 14 en 32.

Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis: de onderste foto op pag 11.

Druk: Practicum Grafimedia Groep BV, Soest.
ISSN: 1383-0279

SteenGoed verschijnt drie maal per jaar en is een uitgave van

Lange Nieuwstraat 53, 3512 PD Utrecht
030 - 2311761
info@umf.nu
www.umf.nu

 www.facebook.com/UtrechtsMonumentenfonds

NL68 TRIO 0254 7316 78

Steun onze werkzaamheden

Met uw bijdrage steunt u de werkzaamheden van het Utrechts Monumentenfonds. U ontvangt dan het Jaarverslag, SteenGoed, de Nieuwsbrieven en uitnodigingen voor vergaderingen, lezingen en/of excursies. De minimale bijdrage is € 19,- per jaar en begunstigers voor het leven betalen € 340,- ineens. Draagt u onze monumenten een wart hart toe: een hogere bijdrage doneren mag natuurlijk altijd.

Als begunstiger van het UMF mag u de giften – onder bepaalde voorwaarden – af-trekken van de inkomstenbelasting. Omdat het UMF een ANBI-status heeft, is deze regeling van toepassing. Meer informatie hierover vindt u op <http://www.utrechtsmonumentenfonds.nl/content/begunstigers>

Keizerstraat 35

Een juweeltje in een op het oog doodgewone straat

Inleiding

Utrecht kent veel huizen met een interessante bouw-historie en een rijke, goed gedocumenteerde bewo-nersgeschiedenis. Soms kom je ook een huis tegen dat niet alledaags is maar waarvan over de eigenaren/be-woners weinig bekend is. Keizerstraat 35 is zo'n huis. Toch is het de moeite waard om dit huis met zijn op-vallende gevel eens nader te bekijken.

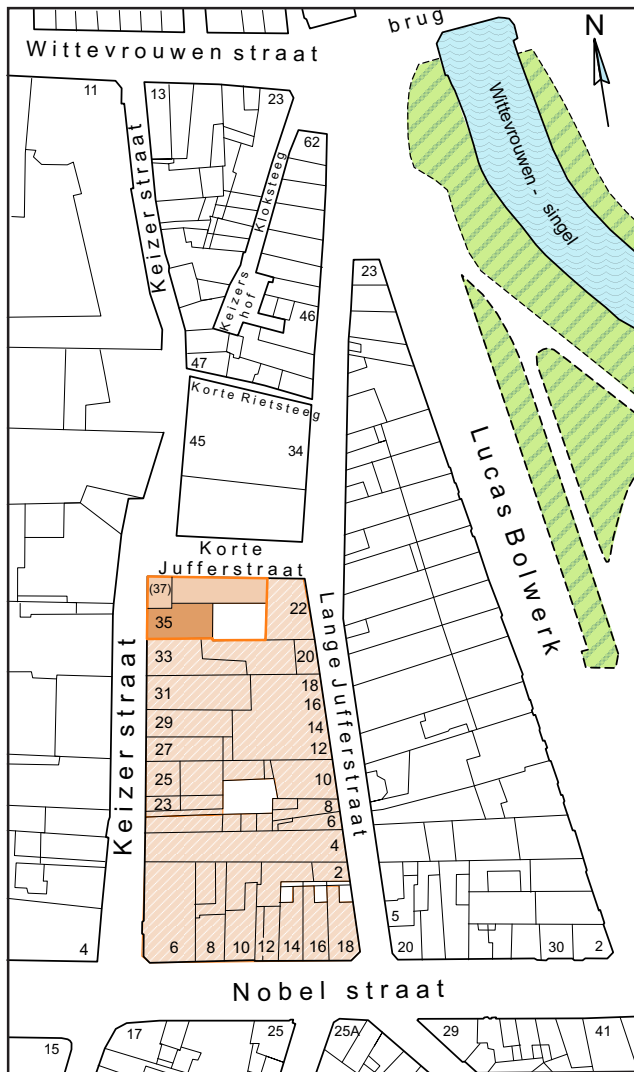
Als je in de Nobelstraat vanaf de Drift richting Lucas Bolwerk loopt en de eerste straat aan de linkerkant ingaat kom je in de Keizerstraat. Het is geen interes-sante straat en op het eerste gezicht staan er geen bijzondere huizen. Toch, als je even doorloopt zie je aan de rechterkant een huis staan dat er duidelijk uitspringt: nummer 35. Een mooi voorbeeld van een 17de eeuws Utrechts huis, ontworpen door niemand minder dan Ghijsbert Thonisz van Vianen. Dit pand is in 1985 door het UMF gekocht. Het huis heeft gedu-rende zijn bestaan dienst gedaan als deftig woonhuis, mode-atelier voor rijke dames, rijwielfabriek, studen-tenhuis en, sinds de restauratie in 2009, weer als woonhuis, opgedeeld in 3 ap-artementen. In dit SteenGoed vertellen wij u wat meer over dit huis, de buurt waarin het staat, zijn bewoners en de rijwielfabriek. Helaas waren de eigenaren, op een enkele uitzondering na, geen spraakmakende personen, zodat echt smeulige verhalen ontbreken.

Keizerstraat

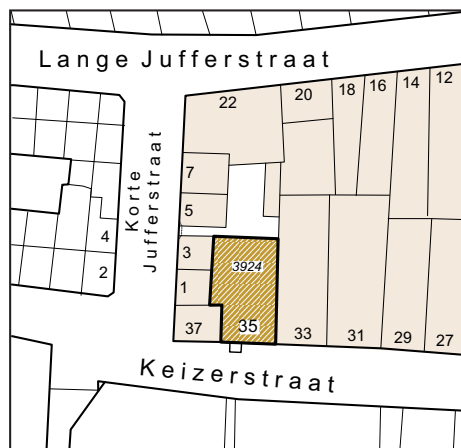
Het gedeelte van de Keizerstraat tussen de Korte Jufferstraat en de Nobelstraat heette vroeger de Vuilesloot. Maar al in de 17de en de 18de eeuw wordt deze straat, naast Vuilesloot ook Keizerstraat genoemd. Onbekend is wanneer deze naam de officiële aanduiding voor de straat werd. In een akte van 6 mei 1661 van een ander huis in de Keizerstraat, staat de straat vermeld als *Vuylesloot, thans ge-naamd de Keizerstraat*¹. Hieruit blijkt dat de Vuilesloot in elk geval niet naar keizer Napoleon (1769 – 1821) kan zijn vernoemd. Maar naar wie dan wel?

De straat was een deel van de weg tussen de toenmalige Heerenstraat van St. Johannes, later Nobelstraat geheten, en de Wittevrouwenstraat. Het noordelij-ke deel, richting Wittevrouwenstraat, heette de Lange Rietsteeg; het zuidelijke deel, richting Nobelstraat, Vuilesloot. De naam komt voor in een transportakte uit 1544 waarin wordt gesproken van: *'De Sunt Jans-steech (vroeger Zonstraat, nu Nobelstraat) daer men van het Sunt Janskerkhof naar de Vuilesloot toe gaat'*. De Vuile-sloot was de oostelijke begrenzing van de immuniteit van Sint Jan, een watergang of sloot die fungeerde als open riool voor de huizen in de buurt. Hij werd door anderen ook gebruikt, of wellicht beter gezegd misbruikt, als stortplaats van vuil-nis. De bewoners waren weinig talrijk en meestal behoeftig. In 1524 liet het ge-meentebestuur de sloot schoonmaken en de waterloop herstellen. In 1528 nam Karel V de macht over in Utrecht. Toen hij de stad in 1546 voor de tweede keer bezocht beval hij de gemeentelijke inrichtingen te verbeteren. Vrij spoedig daarna

De situatie en de huisnummers zoals weergegeven op de huisnummerplattegrond 1974. Nr 37 had geen eigen huisnummer en was onderdeel van de fietsenfabriek.

sprong. De zuidelijke wand van de rechterkelder onder het voorhuis is opgetrokken uit hergebruikte bakstenen van 12,5 cm breed en een dikte van 6,5 cm en ook met een tienlagenmaat van 76 cm die overeenkomt met die van het metselwerk van de fundering van de kelder van het achterhuis. Aannemelijk is dat deze bakstenen van de middeleeuwse voorganger van het huidige pand afkomstig zijn. Er zijn diverse aanwijzingen dat ook andere delen van het pand uit de 15de en 16de eeuw stammen. Zo zijn bijvoorbeeld delen van het achterhuis en de traptoren op kelder- en begane grond niveau waarschijnlijk 15de-eeuws. Opvallend aan het huis is de traptoren naast het huis met daarin een spiltrap, die nog steeds aanwezig is en waarvan het onderste deel van de spiltrap waarschijnlijk eveneens 16de-eeuws is. Ook opvallend is dat het vloerniveau van het er voor gebouwde gedeelte 80 cm lager was dan dat van het middeleeuwse

De huidige situatie volgens een recente kadastertekening.

werd de sloot overkluisd en bestraat en werd het rioolwater door riolen via de Nobelstraat naar de Plompetorengracht geleid. De eigenaren moesten bezinkputten maken zodat er geen 'drek' in het riool kwam. Omdat zij al kosten moesten maken voor de aansluiting en omdat zij arm waren, hoefden zij slechts 40 carolusgulden bij te dragen in de kosten van de riolering. Aannemelijk is dat de straat is genoemd naar Karel V. Aan de westzijde van de Vuilesloot, de kant van de Drift, stonden toentertijd stallen en kleine woningen. De straat met zijn koetshuizen en stallen fungeerde als achterstraat van de Drift, hij had een morsig aanzien. Pas na 1807 is daar door verbouwing en nieuwbouw verbetering in gekomen².

Keizerstraat 35

Het oorspronkelijke middeleeuwse huis

In de middeleeuwen werden huizen vaak een eind achter de rooilijn gezet. Aannemelijk is dat dat ook hier het geval was. In de 16de en de 17de eeuw werden de huizen op de rooilijn gezet, na 1640 lette de stedelijke overheid hier steeds meer op. Zo vond bouwhistoricus B. Olde Meierink³, dat Adam van Lokhorst, bewoner van het huis Lokhorst aan de Drift, werd verzocht om de 'ledige erven' aan de Vuilesloot te bebouwen. Dit betrof waarschijnlijk de koetshuizen aan de oostzijde van de Vuilesloot.

Op de plaats van het huidige achterhuis stond in de middeleeuwen een groot woonhuis. In 1645 werd vóór dit pand een tweede huis gebouwd. Dit blijkt uit bouwhistorisch onderzoek uit 2005⁴ en 2009⁵. Toen is geconstateerd dat de fundering van de linkerkelder onder het achterhuis is gemetseld is met 6,5 cm dikke bakstenen en een tienlagenmaat heeft van 76 cm, wat wijst op een 14de-eeuwse oorsprong.

huis. De vloer daarvan is in 1935 verlaagd. Bouwsporen daarvan waren bij de restauratie zichtbaar. Onder de spiltrap zit in de muur naar het buurpand Keizerstraat 37 een houten schuif, vermoedelijk van een voormalig ventilatiekanaal. Dit kanaal komen we verderop tegen als onderdeel van een erfdiensbaarheid bij een verkoop van het buurpand nummer 37 in 1885.

Verbouw en uitbouw in 1645

In het midden van de 17de eeuw is het pand grondig ver- en uitgebouwd en kreeg het zijn kenmerkende gevel. Volgens het boven de voordeur staande jaartal is dit in MDCVL gebeurd (1645, maar dat las u al!). We weten niet met zekerheid wie de opdrachtgever is geweest. De architect kennen we wel. Dat is met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid Ghijsbert Thonisz van Vianen.

De gevel van het huis is in Hollandse classicistische stijl. Boven de vensters heeft het zandstenen frontons en een fraaie ingangspartij met een fries met daarin het bouwjaar. Het huis bestaat uit twee beuken met twee zadeldaken evenwijdig aan de straat. De achterste beuk staat op de plaats van het oorspronkelijke middeleeuwse huis en is aan de linkerkant breder. Daar staat tegen de voorste beuk een middeleeuws traptorentje. De vensters waren voor die tijd zeer modern met ruiten van 25 cm², anders dan de toen gebruikelijke glas-in-lood vulling. Ook de lage vensters zijn opmerkelijk, hierdoor ontstaat meer openheid tussen het vertrek en de straat. Boven de vensters en het bovenlicht zitten driehoekige zandstenen frontons met daarin een guirlande. De ingang heeft een forse zandstenen omlijsting met rechts en links een versiering van stavenbundels met daarop een bloemmotief. De voordeur, een strokendeur, is er in of kort voor 1947 in gezet en is van elders afkomstig. Zoals al vermeld heeft het huis nog een spiltrap met eiken treden die van de begane grond tot de zolder loopt. De forse dakkapel met twee ramen is 19de-eeuws. Het natuursteen was waarschijnlijk oorspronkelijk okerkleurig geschilderd. Hiervan zijn aan de onderzijde van de kroonlijst van het poortje namelijk nog restanten te zien. Ook de achtergevel dateert grotendeels nog uit de 17de eeuw, zij het dat de onderbouw mogelijk nog een fase ouder kan zijn.

Ghijsbert Thonisz van Vianen

Ir. P.H.N. Briët was de architect onder wiens leiding de gevel in 1946-1947 werd gerestaureerd. Hij was geïntrigeerd door de vraag wie toch de oorspronkelijke architect van het huis was. Het lijkt erop dat hij een student een en ander heeft laten uitzoeken. In het Bouwkundig Weekblad van 3 februari 1953 schrijft hij samen met P.H. Cuperius, kandidaat bouwkundig ingenieur, een artikel over Keizerstraat 35. Hieraan ontleen we het volgende.

Van Vianen is een tijdgenoot van Pieter Post en Vingbooms, bekende architecten uit de Gouden Eeuw. Hij was in 1654 deken van het steenbickersgilde in de stad Utrecht. Hij kocht in 1668 het huis aan de huidige Oude Gracht 302 en ging er wonen. Hij had zijn werkplaats aan de Boothstraat. Van Vianen werkte hoofdza-

De voorgevel in 1906

Twee entree-partijen toegeschreven aan Peter Janszoon van Cooten. Links Keizerstraat 35, rechts: Wijde Begijnestraat 5.

kelijk in Utrecht en omgeving, onder andere in Renswoude, Wijk bij Duurstede en Vreeswijk. Hij was de oudste zoon van Thonis Gijsbertsz van Vianen, die op 5 augustus 1615 burger van de stad Utrecht werd. Zijn vader was ook metselaar en lid van het steenbickersgilde. Ghijsbert was getrouwd met Geertruyd van Batemburch. Zij kregen zes kinderen waarvan er twee ook metselaar waren. Ghijsbert heeft goed geboerd, want volgens zijn testament van 15 mei 1697 bezat hij tien huizen en acht cameran, kleine huisjes. Hij overleed tien jaar later, op 11 mei 1707, ruim 90 jaar oud .

Van Vianen was oorspronkelijk weliswaar lid van het steenhoudersgilde, maar noemde zich op de ledenlijst nog 'metselaar'. Op latere leeftijd werd hij aangesteld als stadsmetselaar van Utrecht naast de stadstimmerman Melchior van den Bosch en stadssteenhouwer Goris van Vollenhoven. Het fenomeen architect kende men toen nog niet, maar Van Vianens functie kwam daar wel mee overeen. Dat zijn vakmanschap werd erkend, blijkt uit het feit dat hij in 1674 werd gevraagd om de door een tornado verwoeste westgevel van de Domkerk (1677), het Martenshuis op het Janskerkhof (1662), de westgevel van de Janskerk (1682) en het stadhuis van Wijk bij Duurstede (1662) te ontwerpen. Zijn naam komt ook voor als ontwerper, bouwmeester en aannemer voor walmuren, bestratingen en dergelijke. Het lijkt zo dat hij de gemeentelijke functie uitoefende naast zijn eigen werkzaamheden.

De mooie omlijsting om de voordeur kan volgens Briët worden toegeschreven aan Peter Janszoon van Cooten. Het lijkt erg veel op het poortje aan de Wijde Begijnestraat 5. Soortgelijke omlijstingen zien we ook bij Janskerkhof 11, Muntstraat 4, Ambachtstraat 5 en Achter de Dom 20. Volgens Briët zou het beeldhouwwerk van Van Cooten kunnen zijn maar ook van een van zijn zonen, Anthonis of (en?) Johannes, die zich ook metselaar noemden. Briët schrijft het ontwerp van het huis toe aan Van Vianen op grond van de ge-

bruikte stijl, de details en de maatvastheid. Volgens hem zijn deze karakteristiek voor de ontwerpen van Van Vianen: ramen die twee maal hoger zijn dan breed, de hoogte van het kalf dat correspondeert met de hoogte van de deur en met de lagenmaat van de stenen in de gevel en de geprofileerde bakstenen gootlijst. En zo zijn er volgens Briët meer voor Van Vianen karakteristieke details⁶.

Bouwheer

Wie was de bouwheer, lees: opdrachtgever, van dit fraaie pand? We weten alleen dat het in 1645 is gebouwd. Vóór 1795 hadden de straten in Utrecht wel namen maar waren de huizen niet genummerd zoals tegenwoordig. Sommige, meestal grote of statige panden hadden een naam, zoals op vele huizen langs de Oude Gracht is te zien. Door het ontbreken van huisnummers moet tot 1832, het jaar van de invoering van het kadaster, bij koopakten vaak worden geraden om welk huis het gaat. Je vind soms aanknopingspunten in de vermelding van de namen van de eigenaren of bewoners van de belendende huizen. Maar die zijn niet altijd correct. Er bestaan vanaf 1541 diverse koopakten van een huis in de Vuilesloot waarin sprake is van naast of achter gelegen cameran, kleine, eenpersoons huisjes voor weduwen of klopjes, behorende bij de heren van St. Jan. Die cameran stonden in de Korte Jufferstraat.

In 1642 kreeg Adam van Lockhorst, heer van Zuilen enzovoort, toestemming tot het 'betimmeren', lees bebouwen, van de lege erven van de heer Van Alkemade, die in deze buurt lagen⁷. Hij was lid van de ridderschap in de Staten van Utrecht en een actief man, want er zijn 88 notariële akten waarin zijn naam voorkomt! Gezien zijn status zou hij bouwheer kunnen zijn van Keizerstraat 35. Echter, er zijn op zijn naam geen akten van overdracht van huizen in deze straat te vinden.

Een andere kandidaat is Paulus Ruysch, schout van De Bilt en Vleuten, gehuwd met Margaretha de Montevaldona. En inderdaad, hij koopt op 3 juli 1645 een huis in de Vuilesloot met zes cameran in de (Korte) Jufferstraat met een uitgang daar, uit de boedel van Geert van Rijn, belend aan de zuidzijde (dus rechts) door Nicolaas van Hoboken en noordwaarts (dus links) door Dirck Gillissen, stadsbode⁸. Die bezat of woonde dus in de cameran op de hoek van de Korte Jufferstraat. Op 15 mei 1672 verkoopt Hugo Ruijsch, professor aan de academie, namens Paulus Ruijsch *zekere vijf cameran naast de andere alhier, aan de westzijde van de Corte Jufferstraat gelegen westwaarts van de poort van de stal van des comparants grote huijsinghe aan Steven de Groot, kaartenmaker*⁹. Aannemelijk is dus dat Paulus Ruijsch het bestaande, achter de rooilijn gelegen middeleeuwse huis heeft verbouwd en uitgebreid tot aan de straat. Hij had nogal wat plechten¹⁰ op het huis, wellicht heeft hij daarom de cameran verkocht.

Tien jaar later, in 1655, vinden we een akte¹¹ waarin de lijftocht en het huwelijksgeld worden geregeld van Mechteld Ruysch, dochter van Paulus Ruysch. Dan woont hij in de Wittevrouwenstraat. In dat jaar is hij geen schout van De Bilt meer¹². In 1672, blijkt dat hij een huis in de Vuilesloot heeft verhuurd. Toen verklaarde namelijk de geestelijke van de Engelse kerk in Utrecht, Johannes Best, aan Paulus Ruysch borg te staan voor William Waller voor de door deze te betalen huur van f150,- voor een huis in de Vuilesloot¹³. Hij woonde toen dus niet in de Keizerstraat. In een akte van 22 november 1675¹⁴ maande hij kapitein Rheenen, huurder van een huis in de Keizerstraat, dat hij het pand na afloop van de huurtermijn niet mag verlaten. Had hij het huurcontract niet opgezegd? Rheenen zegt dat hij er niet meer woont. Een ander pand op zijn naam in de Vuilesloot is niet gevonden. Paulus Ruysch woonde dus toen niet of niet meer in de Vuilesloot. Bij de verkoop van een buurhuis aan de rechterkant wordt hij nog als buurman genoemd. Maar dat soort vermeldingen van begrenzingen zijn niet altijd betrouwbaar.

Verbouwingen

Mogelijk is de gang in het achterhuis op de begane grond al vóór de 19de eeuw doorgetrokken. Daar moet dus een trapje zijn geweest om het niveauverschil van 80 cm te overbruggen. Dit doortrekken werd in de 18de eeuw vaker gedaan om rechtstreeks in het achterhuis en de tuin te kunnen komen. Er zijn diverse bouwkundige aanwijzingen, waaruit blijkt dat het interieur aan het begin van de 19de eeuw werd gemoderniseerd, waarbij het in- en exterieur in empirestijl werd aangepast. Deze stijl ontstont in het eerste kwart van de 19de eeuw en werd door Napoleon sterk gepropageerd. Aan de hand van deze stijl kan deze verbouwing worden gedateerd. Wellicht is dit gebeurd door Guillaume Bidos die in 1824⁵ eigenaar was van het pand, wiens vrouw modiste was en hier een naaiatelier had.

De stijl is verwant aan de classicistische Lodewijk XVI-stijl. Typisch zijn het gebruik van verguldingen en felle, rijke pastelkleuren. Napoleon liet overal waar hij kwam de lokale burgerij kennismaken met zijn empirestijl. Zodoende kende de stijl een korte maar heftige bloeiperiode in Europa.

De buitengevels voor en achter werden wit gepleisterd en kregen schuiframen met een empire roede-verdeling. De ramen kregen louvreliuken, waardoor het geheel een typisch 19de-eeuws uiterlijk kreeg. Slechts het zandstenen poortje en de driehoekige frontons verwijzen nog naar de 17de eeuw. De achterdeur werd gemoderniseerd of mogelijk geheel vernieuwd, waarbij een ruitmotief op het kalf werd aangebracht. Dit ruitmotief is ook een zeer kenmerkend element in het interieur.

Kalf van de achterdeur met 19e eeuwse ruitmotief.

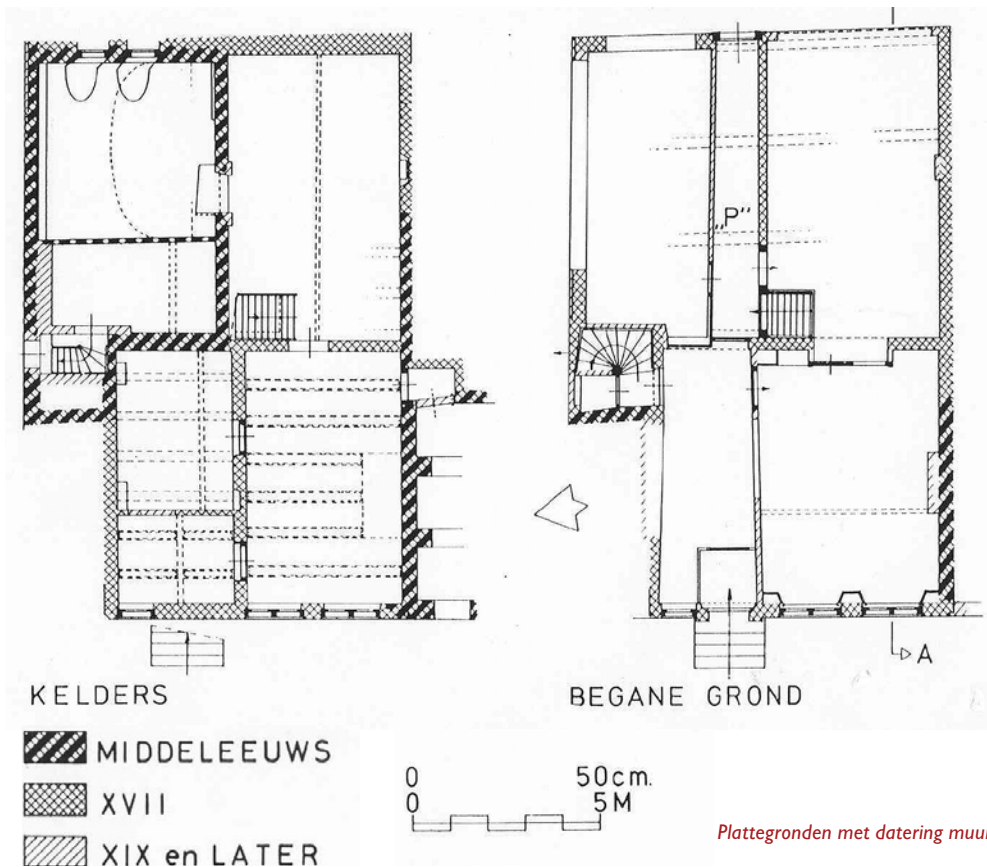
Het motief komt onder andere voor op het stucplafond van de achterkamer van de begane grond, op de deurportalen van de suites op beide verdiepingen, op het plafond van de traptoren en op diverse bedstedes op de zolderverdieping van het achterhuis.

Opvallend is dat de kamer linksachter op de begane grond in het achterhuis geen 19de-eeuws stucplafond heeft gekregen. Was dit 'maar' het naaiatelier? Bijzonder is ook dat de vloer van de achterkamer toen nog 80 cm hoger was. Tot 1935 had deze vloer nog zijn oorspronkelijke 17e-eeuwse hoogte.

Enkele voorbeelden van het kenmerkende ruitmotief op diverse plekken in het interieur. Links: op bedstede op zolder, rechts: op houten schoorsteenmantel.

Ook in de tweede helft van de 19de eeuw waren er kleinschalige moderniseringën. Op de vloering van de zolder van het achterhuis bevindt zich nog één van de suite-deuren van de begane grond. De vormgeving met vlakke panelen is typerend voor het derde kwart van de 19de eeuw. Op de zolder van het voorhuis bevindt zich een ijzeren hijsconstructie, die dateert uit de tweede helft van de 19e eeuw. In 1984 is naast de schouw in de voorkamer een strook prachtig veloursbehang gevonden. Deze strook dateert uit de eerste helft van de 19de eeuw. Hij vertoont een tafereel met (mythologische?) personen. Wellicht stamt dit uit de tijd dat Bidos, een Fransman, er woonde. Ook in de voorkamer op de begane grond zijn resten van 18de- en 19de-eeuws behang gevonden. Dit alles is onderzocht en gedocumenteerd door stichting Historisch Behang.

Rondgang door het huis

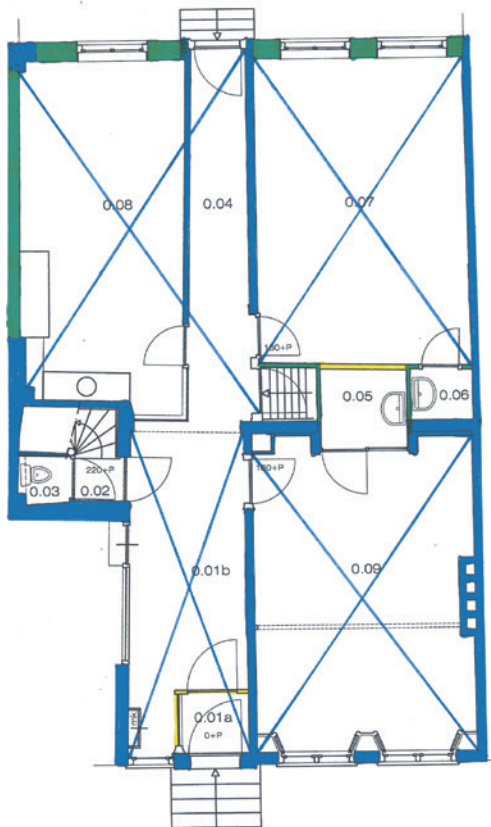
We zullen nu een kleine rondgang maken door het huis. We beperken ons hierbij tot enkele in het kader van dit SteenGoed vermeldenswaardige wetenswaardigheden over wat is gevonden bij de eerder vermelde, uitvoerige, goed gedocumenteerde bouwhistorische onderzoeken, zowel voor als na het 'strippen' van het pand. Bij dit strippen zijn alle oneigenlijke zaken als latere behangen, voorzetwanden, verlaagde plafonds, inbouwsels en dergelijke verwijderd. Hierdoor werd de constructie van het 'naakte' pand en veel van vroeger zichtbaar. Ondanks latere verbouwingen was er nog veel te zien, zowel van het huis zoals dat in 1645 is gebouwd als van latere verbouwingen.

Het trappenhuis

Het pand steekt achter het buurpand Keizerstraat 37 uit. In dit deel bevindt zich het trappenhuis met een grotendeels 17de-eeuwse spiltrap. Op de hoogte van de verdieping is in 1984 een deel van een venster gevonden, wat er op kan duiden dat het huis boven het hoek/buurhuis uitstak.

De gang op de begane grond

In de gang zijn resten van een 17de-eeuws stucplafond gevonden. Soortgelijk resten zijn ook elders in het pand aangetroffen.

Begane grond

De kamer rechtsachter

De rechter achterkamer was waarschijnlijk het belangrijkste vertrek van het huis. Een gedeelte van de vloer en de onderliggende, verlaagde, balklaag zijn 17de-eeuws. In 1935 is de oorspronkelijke vloer 80 cm verlaagd, overeenkomend met de vloerhoogte van de voorkamer. In de zijmuren zijn de sporen van de oorspronkelijke vloerhoogte en van de oorspronkelijke lambrisering gevonden. De onderliggende kelder is toen verdiept. Dit wijst erop dat het voorhuis is gebouwd om het erf van een er achter staand huis tot aan de rooilijn te bebouwen.

De balklaag van het plafond is afgewerkt met een leemstucplafond dat dateert van de bouw van het huis in 1645. Het plafond is beschadigd maar ongeveer een derde deel is nog intact. Onder dit stucplafond is in de 19e eeuw een verlaagd, gewoon stucplafond gemaakt.

De vloer bestaat nog voor een deel uit 17de-eeuwse brede, dikke grenen delen op grenen balken. Bij de verbouwing in 1935 zijn deze vanaf het oorspronkelijke 17de-eeuwse niveau 80 cm verlaagd. Op de muren zijn de sporen van de oorspronkelijke vloerhoogte en de één meter hoge lambrisering duidelijk te zien. De

Rechts: de spiltrap, nog geschilderd in de kleuren vóór de restauratie. Links: de peer op de spil, op de zolderverdieping.

linkermuur was oorspronkelijk gestuct en had een 18de-eeuwse wandbespanning. Vanuit de lager gelegen voorkamer ging vroeger een trapje naar deze oorspronkelijk hoger gelegen achterkamer. Bij het verwijderen van het later met gipsplaten verlaagde plafond zijn resten van een 17de-eeuws stucplafond gevonden. Een gedeelte is bewaard gebleven. Ook de moerbalken waren gestuct en voorzien van versieringen zoals geometrische patronen, vlakken met bloemen, cartouches, parelnoeren en palmachtige versieringen. Veel materiaal ontbreekt jammer genoeg.

De kamer rechtsvoor

De vloer bestaat grotendeels uit 17de-eeuwse, brede, donkerbruin gelakte vloerdelen. Het vertrek is in de 19de eeuw waarschijnlijk in tweeën gedeeld. Van de scheidingswand rest nog een balk tegen het plafond. Wellicht werd de ene ruimte gebruikt voor de ontvangst en de andere voor het aanmeten van de japonnen van de cliënten van mevrouw Bidos? In de achterste van de twee kamers zat een raam dat in 1986 is dichtgezet.

De kelder rechtsachter

Deze ruimte is als keuken in gebruik geweest, het brede rookkanaal wijst daarop. In de muur naar de kelder rechtsvoor bevindt zich een aantal 17de-eeuwse wandtegels met motieven van kinderspelen.

De kelder rechtsvoor

Beide kelders hebben nu betonnen vloeren. Die zullen zijn aangebracht na het verlagen van de vloer in 1935. In de zuidelijke muur is een dichtgemetselde doorgang te zien. Vermoedelijk gaf deze toegang tot het buurhuis nummer 33.

Motief in de terrazzovloer achter de voordeur

Het stucplafond in de kamer rechtsachter.

In het souterrain was een keuken met een wand die van boven tot onder met prachtige tegels was bekleed. In 1946 is deze ruimte als bedrijfsruimte van de toen daar gevestigde rijwielfabriek ingericht. Gelukkig heeft Hendrik Verheul, de toenmalige eigenaar, de tegels toen geschonken aan het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo. Ook op de andere wanden in deze ruimte zijn restanten van tegels aanwezig. Deze tegels lijken op soortgelijke tegels die Jan Pluis in zijn boek 'Kinderspelen op tegels' (Assen, 1979) plaatst in de tweede helft van de 17de eeuw.¹⁶

De keldermuur met tegels vóór en tijdens de restauratie

De tegels van Keizerstraat 35 op een muur in het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo.

Links: de gehele wand, onder: een detailopname

Rivertown

Hendrik Verheul senior was vanaf 1921 eigenaar van het pand en vestigde daarin zijn rijwielfabriek Rivertown. In 1923 werd in de tuin een klein magazijn van ongeveer 3x3 meter gebouwd. Het interieur werd aan de functie van fabriek en kantoor aangepast. De zaken gingen kennelijk goed want in 1935 werden huisjes in de Korte Jufferstraat aangekocht, gesloopt en ter plekke werd een twee verdiepingen hoog gebouw neergezet ten behoeve van de rijwielfabriek.

Het UMF de Keizerstraat 35

En zo naderen we 1947, het jaar waarin het UMF bemoeienis kreeg met het pand. Toen werd de toenmalige eigenaar Hendrik Verheul door het UMF bereid gevonden de gevel te restaureren en schoon te maken. De kosten bedroegen f2.800.- waarin het UMF f800,- bijdroeg. Het pleisterwerk van de gevel en de verf van de zandstenen omlijsting van de voordeur werden verwijderd, het voegwerk werd hersteld, het natuurstenen fries werd schoongemaakt. De vensters kregen 17de-eeuwse kruiskozijnen waarbij de bestaande, lagere, 19de-eeuwse als maat zijn aangehouden in verband met de aansluiting op de lambriseringen en binnenluiken van de achterliggende interieurs. Het raam links van de voordeur werd tijdens de restauratie ingekort. Alle ramen kregen glas-in-lood, ook de draairamen in de dakkapel op zolder. En zo kwam het prachtige metselwerk weer in het zicht. Dit was een echte facelift!

Aankoop UMF en restauraties

Na diverse onderhandelingen in eerdere jaren kocht het UMF in 1985 het pand van de heer H. Verheul.

De achtergevel werd gerestaureerd. Dit was noodzakelijk geworden door de sloop van de aanbouwen in de tuin en de noodzakelijke wijziging van indeling van de begane grond, waarbij de kantoorbestemming gewijzigd werd in een woonbestemming. Hierdoor werd de kamerverhuur van zeven naar negen studenten uitgebreid.

Het restauratieplan werd in 1985 opgesteld door architect Verlaan en de uitvoering geschiedde een jaar later door aannemer T. van Hoogevest uit Amersfoort. De belangrijkste ingreep betrof de wijziging van de kozijnen in de achtergevel, die deels vernieuwd en deels geheel nieuw in gereconstrueerd muurwerk aangebracht werden. Helaas zijn daarbij de restanten van de oude 17de-eeuwse bovendorpels van de kruiskozijnen, zoals Bart Klück die nog in 1984 had opgenomen, verwijderd. In het interieur werden enkele sanitaire ruimten ten behoeve van de studentenhuisvesting aangebracht en werd een keukeninrichting in de linker achterkamer gemaakt.

In 1994 constateerde de Monumentenwacht meerdere grote en kleine gebreken. Het UMF beraadde zich over wat er met het pand moest gebeuren. Eerst restaureren en dan verkopen? In 2003 vroeg zij een aantal makelaars naar schattingen van verkoop-, verbouw- en restauratieprijzen. Hun schattingen liepen danig uiteen en boden het UMF geen houvast. Het bestuur besloot het pand te laten restaureren en te verdelen in drie appartementen, waarbij het appartement op de begane grond delen van de kelderruimte kreeg als slaapkamer en doucheruimte. In afwachting van het verkrijgen van subsidie en voldoende eigen geld werd het huis tijdelijk verhuurd. In 2005 had bureau Vlaardingebroek & Weevers het huis onderzocht om inzicht te krijgen in de bouwhistorische geschiedenis van het huis en de kosten van restauratie en nieuwe inrichting. Daarbij werd een prachtig stuk behang ontdekt. In 2008/9 had

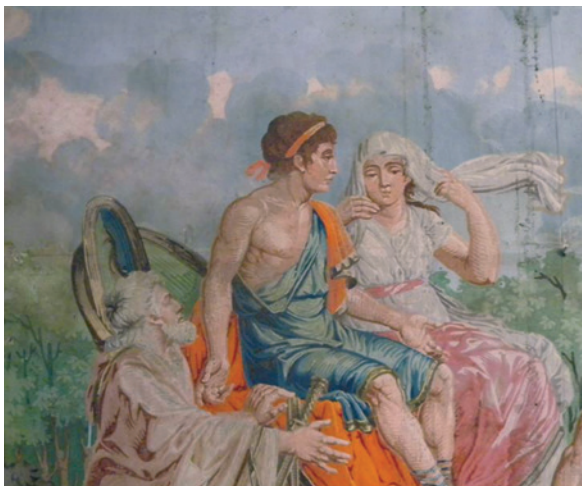
*De nieuwbouw uit 1935 in de Korte Jufferstraat.
De foto is genomen in 1985.*

het UMF voldoende fondsen bijeen om met de restauratie en herindeling te beginnen. Het pand werd 'gestript', dat wil zeggen dat alle oneigenlijke zaken als latere behangen, voorzetwanden, verlaagde plafonds, inbouwsels en dergelijke verwijderd zijn. Na het strippen onderzocht het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurstudie in opdracht van de gemeente Utrecht het uitgekilde pand. Daarbij kwamen tal van interessante zaken naar voren.

De laatste grote restauratie en interne verbouwing vond plaats in 2009 waarbij in het pand drie, aan de eisen van de huidige tijd ingerichte, appartementen werden verwerkelijkt. De fraaie spiltrap is daarbij behouden gebleven.

Het prachtige behang, links in situ, onder twee details.

Nog enkele foto's van gevonden objecten. Vanaf linksboven met de klok mee: een grote suite-deur, met oog voor historie geëlectrificeerde voordeurbellen, de fraaie voordeurknop met het sleutelgat en twee zware bevestigingsbouten van het voordeurslot, de voordeur aan de binnenzijde vóór de restauratie (ook hier is het grote slot te zien) en ten slotte de hijsinstallatie op de zolder van het voorhuis.

Het veranderende gezicht van het huis in de loop der tijden

Van links naar rechts: 1920, bewoond, gestuct – 1940, bedrijf, gestuct, het zolderraam doorgetrokken tot op de zoldervloer –

De voorgevel in 2005

1953, ontleisterd en voorzien van kruiskozijnen en glas-in-lood ramen – 1958: let op de hijsbalk bij het zoldervenster.

De voorgevel in 2015.

Eigenaren Keizerstraat 35¹⁷

Voor het huidige, in 1645 gebouwde, huis stond er achter op het perceel al een huis op dit perceel. Sporen daarvan zijn bij de bouwhistorische opname gevonden. Wie de eigenaren ervan waren is niet met zekerheid vast te stellen vanwege het ontbreken van duidelijke verwijzingen in de akten van overdracht.

Koopaktegegevens en vorige eigenaren

Paulus Ruysch was de eerste eigenaar van het pand in de huidige vorm. Niet is gevonden wanneer en aan wie hij het huis heeft verkocht. In een akte van 10 oktober 1702 wordt hij vermeld als eigenaar van het ernaast gelegen huis¹⁸.

De eerstvolgende gevonden eigenaar is Jonkvrouwe Anna Louisa de Chauffepié. Zij verkoopt op 20 januari 1808 het huis aan Johan David Zocher (sr.) voor f1150,-¹⁹. Helaas staat in de akte niet van wie zij het heeft gekocht! Vóór 1808 is geen koper met haar naam gevonden. Het 'gat' tussen Paulus Ruysch en de jonkvrouw is nog niet gedicht!

Johan David Zocher sr.

De naam van tuinarchitect Johan David Zocher (1763-1817) komt in 1808 voor bij de verkoop van een huis in de Keizerstraat. Hij was de vader van Jan David Zocher jr. (1791-1870), de tuinarchitect die het Zocherplantsoen in Utrecht ontwierp, dat van 1830 tot 1872 werd aangelegd. Lodewijk Napoleon benoemde Johan David Zocher sr. in 1807 tot architect van het paleis Huis ten Bosch en van het koninklijk verblijf te Utrecht²⁰. Kennelijk is hij toen in Utrecht gaan wonen. In 1810 koopt hij ook aan de overkant in de Keizerstraat een huis²¹. Hij overlijdt in 1817 gedurende de inrichting van de tuin van het paleis Soestdijk²².

Uit de volgende verkoop blijkt echter wél dat J.D. Zocher sr. eigenaar van Keizerstraat 35 is geweest.

W. van Romondt

Uit een koopakte blijkt dat J.D. Zocher sr. het pand op 13 juli 1811 verkocht aan W. van Romondt, loodgieter en pompenmaker. Het werd beschreven als een groot huis met drie benedenkamers en vier bovenkamers, twee zolders en vliering, twee keukens in de kelder etc. aan de oostzijde van de Keizerstraat of Vuilesloot. De koopprijs van het pand is f2.000,00 die Van Romondt betaalde in tien jaarlijkse termijnen van f200,00 en vijf procent rente. In de akte van overdracht van 20 oktober 1821 door Van Romondt aan Guillaume Bidos²³ wordt het pand op dezelfde wijze beschreven.

Guillaume Bidos

Een opvallende persoon onder de eigenaren is de Fransman Guillaume Bidos. We staan bij hem wat langer stil. Wellicht is zijn naam een toponiem: Bidos is een gemeente in het Franse departement Atlantische Pyreneeën.

Bidos werd geboren op 16 augustus 1771 te Parijs, Frankrijk, en overleed op 2 juni 1832 te Utrecht. Guillaume trouwde met de weduwe Anne Christine Mony, afkomstig uit Epinal in Frankrijk, maar niet bekend is wanneer. Ook haar overlijdensdatum is niet gevonden, maar valt in of na 1846. Zij was eerder in Frankrijk getrouwd geweest met Etienne Boyer²⁴ en had uit die verbintenis een zoon, Jean Louis Emile Boyer, geboren in 1804 in Parijs en gestorven op 9 februari 1876 in Semarang/voormalig Nederlands-Indië.

De twee oudste kinderen werden in Amsterdam geboren, Alexis Edouard Guillaume op 11 mei 1811 en Anne Josephine op 15 juni 1812. Hij kreeg tussen 1813 en 1819 nog een dochter en drie zonen in Utrecht, waarvan drie zeer jong zijn

overleden²⁵. Dit is wat gedetailleerd, maar behulpzaam bij het zoeken naar meer gegevens over Guillaume Bidos zoals hierna zal blijken. De vraag is namelijk: wanneer vestigde Bidos zich in Nederland en wanneer in Utrecht? Aan de hand van de geboorteplaatsen van zijn kinderen en volkstellingen kunnen we zijn spoor in Nederland volgen.

Bidos was in dienst van Lodewijk Napoleon. Deze vestigde zich in 1806 eerst in Den Haag en in 1807 in Utrecht in een aantal tot paleis omgebouwde huizen aan de Wittevrouwenstraat. Reeds na enkele maanden vertrok Lodewijk weer, nu naar Amsterdam waar hem het stadhuis op de Dam als paleis was aangeboden. Daarna ging hij naar Haarlem, Soestdijk, ook is hij vaak op Amelisweerd geweest.

Bidos kocht op 20 oktober 1821 het pand. Uit de gegevens van de volkstelling van 1813 blijkt dat hij in de Wittevrouwenstraat op nummer 54 woonde. Pas bij de volkstellingen van 1824 en daarna staat vermeld dat hij, van beroep koopman, in Keizerstraat 35 woont. In 1830 woonde hij daar met zijn met vrouw, zuster, vijf kinderen, twee Belgische naaisters plus een Nederlandse en drie dienstboden. Zijn vrouw, zijn zuster en een dochter staan vermeld als modemaakster. Guillaume Bidos is in 1832 overleden. In 1840 woonde zijn weduwe nog met drie naaisters en vier dienstboden in het huis. In 1846 verkocht zij het huis voor f17.000,- aan Boekelman. Haar overlijdensdatum is niet gevonden, misschien is zij terug gegaan naar Frankrijk?

Zoals gezegd zijn Bidos' oudste zoon en dochter in 1811 respectievelijk in 1812 in Amsterdam geboren. In het stadsarchief van Amsterdam is alleen de geboorte van deze kinderen te vinden en niets over zijn huwelijken. Dat zou erop kunnen duiden dat hij in Frankrijk is getrouwd. Wellicht is hij in het gevolg van Lodewijk Napoleon mee naar Nederland gekomen. Zijn vrouw kreeg in 1832 in Utrecht een verklaring van goed gedrag, op basis van haar verklaring dat zij vanaf 1805 met Guillaume Bidos in het Koninkrijk der Nederlanden had gewoond. Aannemende dat dat jaartal klopt, waren Bidos en zij dus al in Nederland vóórdat Lodewijk Napoleon koning van Holland werd. De juistheid van het jaar in haar verklaring is onzeker.

Op 3 februari 1809 vervoegde notaris Theodoor Koppen zich met twee getuigen aan de deur van huize Bidos. Helaas staat in de akte geen adres! Wat was het geval? Bidos' naam staat op een wisselbrief van 12 oktober 1808 ter waarde van 410 Louis, te betalen op 30 januari aanstaande, dus 30 januari 1810. Deze wissel is ondertekend door abbé Maillard. De wissel is via vele anderen overgegaan op Jan Nagel en Zonen. Deze was het kennelijk niet gelukt deze wisselbrief uitbetaald te krijgen, waarop hij notaris Van Koppen in de arm nam. Bidos was kennelijk thuis en zei abbé Maillard niet te kennen, maar zegde toe dat, als de wisselbrief over twee dagen weer zou worden gepresenteerd, hij thuis zou zijn. Hoe dit afliep is niet te vinden in het archief. Wat echter voor ons het meest intrigerende is, is zijn ondertekening van de wisselbrief: *Monsieur Bidos, maître d'hôtel de Sa Majesté le Roy de Hollande à Amsterdam*.

Uit het bijschrift bij zijn ondertekening zou kunnen worden geconcludeerd dat Bidos een functie had aan het hof van Lodewijk Napoleon en verder dat hij kennelijk in de herfst 1808 in Frankrijk was. In het Nationaal Archief worden documenten van de hofhouding van Lodewijk Napoleon bewaard. We komen daar inderdaad de naam van Guillaume Bidos tegen²⁶. Daaruit blijkt dat hij conciërge was van het paleis in Utrecht. Boven hem in de hiërarchie van het paleis stond de intendant van het paleis.

In hetzelfde dossier zit een instructie voor de conciërge gedateerd 31 januari 1809, ondertekend door Snouckaert van Schauburg, intendant van het paleis van Utrecht.

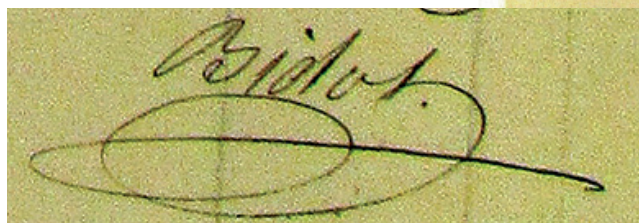
In de instructie staat dat de conciërge verantwoordelijk was voor het meubilair van het paleis en het onderhoud daarvan. In feite was hij dus een huismeester of huisbewaarder. Bij zijn indiensttreding moest hij een gedetailleerde inventaris maken van elk vertrek. Elke ochtend moest hij alle vertrekken inspecteren of ze schoon waren en zo nodig laten schoonmaken. Als er iets stuk ging moest hij dat uit eigen zak betalen, tenzij duidelijk was wie de dader was. Hij mocht niet gaan slapen voordat hij had geconstateerd dat alles in het paleis in orde was en dat alle vuren en lichten waren gedoofd. Hij moest bijhouden waar het personeel sliep of waar ze waren zodat het kon worden opgeroepen. Als de koning enkele dagen zijn intrek nam in het paleis beperkte zijn functie zich. Hij moest dan de inventaris van de meubels overdragen aan de fourier, die voor ontvangst daarvan moest tekenen.

Regelmatig rapporteerde hij aan Son Excellence Monsieur l'Intendant Général au Palais d'Amsterdam bijvoorbeeld wanneer er reparaties nodig waren of wanneer men een inventarisatie van de schilderijen wilde hebben. Van deze, vaak korte, briefjes is een aantal bewaard. Onbekend is of ze allemaal bewaard zijn gebleven. De eerste van zijn rapportages dateert uit augustus 1809, de laatste uit augustus

Palais d'Ulrecht		Maison du Roi	
Etat des Sommes dues pour l'Entretien du Palais, au Palais d'Ulrecht, pendant le Mois de Janvier 1809.		Etat des Sommes dues pour l'Entretien du Palais, au Palais d'Ulrecht, pendant le Mois de Janvier 1809.	
Services du Intendant Général		L'Intendant	
Le F. R. de Laak, pour balayage des	29	Le F. R. de Laak, pour balayage des	29
escaliers et pour le Palais, suivant le même		Le F. R. de Laak, pour le même	14.10
Le F. R. de Bensch, pour le même		Le F. R. de Bensch, pour le même	26.4
Le F. R. de Bensch, pour le même		Le F. R. de Bensch, pour le même	232.10
Le F. R. de Bensch, pour le même	12.1	Le F. R. de Bensch, pour le même	12.1
Le F. R. de Bensch, pour le même		Le F. R. de Bensch, pour le même	90.16
Le F. R. de Bensch, pour le même		Le F. R. de Bensch, pour le même	4.1
Le F. R. de Bensch, pour le même		Le F. R. de Bensch, pour le même	11.8
Le F. R. de Bensch, pour le même		Le F. R. de Bensch, pour le même	4.8
		434.16	

Justifié par moi le Procureur de la Cour, le 21 Janvier 1809.
 Au Palais d'Ulrecht, le 21 Janvier 1809.
 Bidot

Een rapportage uit 1809 (rechts) met de handtekening van Bidot (uitvergroot, onder)

1810, een maand na het vertrek van Lodewijk Napoleon. De briefjes begonnen en eindigden met de in die tijd gebruikelijke strijkerijen. Op één briefje zit nog een lakzegel van Bidos. Hij ondertekende met: concierge de Palais à Utrecht. Althanas Garnier heeft een boek geschreven over het hof van Lodewijk Napoleon²⁷, De vertaler daarvan zegt dat de schrijver 'in de rang die hij bekleedde volstrekt onopgemerkt' was. Bidos was in de hofhiërarchie een overeenkomstige functionaris zonder veel importantie. Met de fraaie titel bij zijn ondertekening van de wisselbrief maakte hij zich breed, zoals de Belgen dat noemen.

Lodewijk Napoleon is in juli 1810 door zijn broer afgezet en daarna uit Nederland vertrokken. Het paleis is daarna niet meer als zodanig gebruikt, Napoleon logeerde er nog wel van 6 tot 8 september 1811 en tsaar Nicolaas in 1814. Hiermee was Bidos zijn baan kwijt. Hij verhuisde naar Amsterdam. Dat blijkt uit de geboorteplaats van zijn twee oudste kinderen, respectievelijk in mei 1811 en juni 1812. Zijn derde kind en latere kinderen zijn in Utrecht geboren. Hij is dus kennelijk eind 1812 begin 1813 weer naar Utrecht verhuisd. Maar waarom? Raadsels dus, zoals te doen gebruikelijk bij dit soort onderzoek.

(In 1820 nam de Universiteit van Utrecht een deel van het paleis in gebruik en gebruikte de balzaal als 'grote boekenzaal'²⁸)

Anthonius Boekelman

Bidos' weduwe verkocht het huis in 1846 aan Anthonius Johannes Boekelman. Hij werd geboren op 8 juli 1810 in Groningen en overleed op 17 mei 1890 te Utrecht. Hij was in Groningen hoboïst bij het Stedelijk Muziekgezelschap en verhuisde in 1833 naar Utrecht waar hij tot 1869 hoboïst was bij het Stadsorkest. Hij gaf pianoles, was organist van de Rooms-Katholieke kerk in de Biltstraat en dirigent van het gemengd koor Musis Sacra²⁹. Zijn echtgenote, Wilhelmina Petronella Meulman overleed op 24 april 1873. Het gezin woonde aan de Mariastraat 43, vlak bij de concertzaal in het koor van de voormalige Mariakerk en bij het latere gebouw van Kunsten en Wetenschappen, gebouwd tussen 1844 en 1846. Later verhuisde het gezin naar de Keizerstraat. Zijn zoon Johannes Sebastiaan Boekelman, gehuwd met Catharina Cornelia Maria Eikema, weduwe van Y. Manning, verkreeg het pand in 1891 bij akte van scheiding en deling, na het overlijden van zijn vader³⁰.

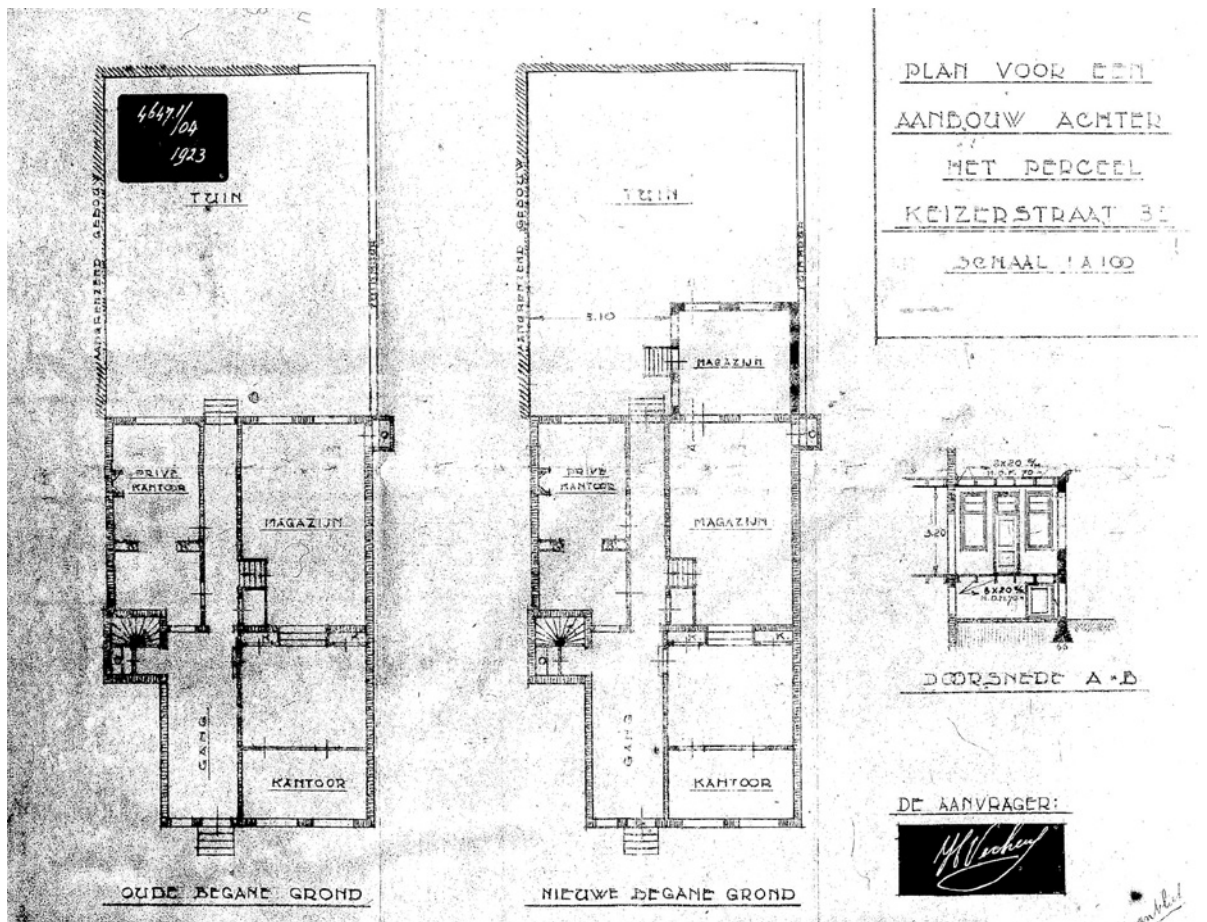
Uit de beroepen van de kinderen Boekelman blijkt wel dat zij door hun vader zijn geïnspireerd: Bernardus was muziekonderwijzer in New York, Henri in Utrecht en Gerard in Amersfoort. Hebben zij als kinderen een kwartet gevormd op de zondagmiddagen?

Rijwielfabriek Rivertown

De oprichter van de rijwielfabriek Rivertown was H. Verheul sr. Hij begon in 1917 met een grossierderij in rijwieleronderdelen. In 1920 kocht hij Keizerstraat 35 voor f16.000,-³¹ De rijwielfabriek was vanaf 1921 tot 1985 in het pand gevestigd. Het bedrijf liep kennelijk goed want in de periode 1935 tot 1985 werd het uitgebreid door in de tuin enkele magazijn- en werkruimten te bouwen. Op de benedenverdieping van Keizerstraat 35 bevonden zich toen de montageruimten en kantoren. De grote onderdelen, zoals frames en gemonteerde fietsen werden op de zolder en de banden werden in de kelder in het donker opgeslagen³². In 1937 werd ook het hoekhuis nummer 37 gekocht. In 1955 werd het huis en hoekhuis verbouwd en aangepast voor kantoor, opslag en fabriek. Hiervan waren bij het onderzoek ten behoeve van

Het lakzegel van Guillaume Bidos.

de restauratie nog diverse sporen terug te vinden. De hal had een verlaagd stucplafond. Dat was aangebracht om zo een insteekverdieping voor extra opslagruimte te creëren. In 1932 kocht Verheul sr. de huisjes in de Korte Jufferstraat. Ze werden later afgebroken om in 1935 plaats te maken voor nieuwbouw als uitbreiding ter plekke voor de rijwielfabriek van Verheul. Na de Tweede wereldoorlog nam Henk Verheul jr. het bedrijf over. H. Verheul sr. overleed in 1964. Het bedrijf werd in 1976 beëindigd.

Na de sluiting van het bedrijf in 1976 verhuurde Verheul in het pand kamers aan studentes van de Utrechtse Vrouwelijke Studentenvereniging. Verheul zelf hield een kantoor tje aan op de begane grond.

Verheul jr. verkocht in 1985 Keizerstraat 35 aan het Utrechts Monumentenfonds en het fabrieksgebouw aan de Korte Jufferstraat met een flink gedeelte van de tuin van Keizerstraat 35 aan Beheermaatschappij Hoogervest. Daarvan kreeg het UMF een erfdiensbaarheid betreffende de toegang vanuit de Korte Jufferstraat naar de achterzijde van Keizerstraat 35.

Utrechts Monumentenfonds

Na de verkoop aan het UMF, in 1985, ging de toenmalige directeur-secretaris, Wijnand Thoomes, op bezoek bij de vijf huursters om kennis te maken en wat afspraken te maken. Na de verbouwing in 1968 woonden er negen studentes. Een van hen werd aangesteld als huisoudste, als aanspreekpunt voor het UMF. Het was

even wennen om met een huurderscollectief te maken te hebben in plaats van, zoals gebruikelijk, met één huurder. Ze screenen zelf nieuwe huursters, waarbij regelmatig ook intern werd verhuisd. De samenwerking met het UMF was echter goed, de huisoudste trad op als woordvoester, die assertief maar beleefd voor hun belangen opkwam. Het UMF bouwde een gemeenschappelijke keuken in en plaatste douches op de plaats van de oude keuken. Ze werden er ook op geattendeerd dat het pand een achteruitgang heeft in de Korte Jufferstraat naast nummer 5 en dat zij daarom recht hadden op een sleutel van de poort. In 1989 werden een aantal veiligheids-werkzaamheden verricht en de brandblussers vervangen, vluchtwegen duidelijk aangegeven, de zolder leeggeruimd om bewoonbaar te worden gemaakt, en dergelijke. Alles gebeurde in goede harmonie met de bewoonsters.

In 1994 vond de Monumentenwacht meerdere grote en kleine gebreken. De intensieve bewoning liet zijn sporen na. Het UMF beraadde zich over wat ze met het pand wilde. Restaureren en daarna verkopen? In ieder geval moest het aantal bewoners worden verlaagd naar vijf, anders moesten een vergunning worden aangevraagd en de nodige bouwkundige aanpassingen, onder andere ten behoeve van de veiligheid, worden gedaan. De bewoonsters maakten bezwaren omdat zij in dat geval met zijn vijven de huur moesten opbrengen in plaats van met zijn zevenen of achten. De aanpassingen konden niet worden gefinancierd met de huur-opbrengsten van slechts vijf bewoners. Hetzelfde speelde tegelijkertijd met een ander pand van het UMF, namelijk Keistraat 5, bewoond door acht mannelijke studenten. Deze verloren een juridische procedure om het pand door het UMF aan de eisen van de logeervergunning te laten voldoen. Besloten werd toen de verhuur in beide panden te beëindigen. Bij hun vertrek bedankten de bewoonsters van de Keizerstraat voor de fijne tijd in dit 'heerlijke huis'. Zij houden nog steeds contact met elkaar!

Een van de studentes raakte door de uitstraling van het pand geïnspireerd om zich in bouwhistorie en restauratie te verdiepen. Zij maakte na een niet lekker lopende opleiding aan de Kunstacademie Artibus een afspraak met de directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en kreeg daar binnen de kortste keren een betaalde baan als stagiaire! Daarna werkte ze bij professor Temmink Groll en weer een jaar later bij architectenbureau Oosting. Ze keerde echter toch weer terug naar de kunst en studeerde in 1979 cum laude af met aquarellen van het oude hotel Hamdorf te Laren, voordat het wegens bouwvalligheid werd gesloopt.

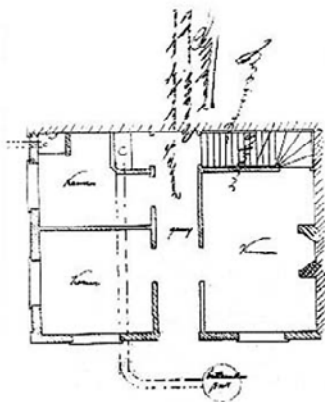
Keizerstraat 37, het hoekhuis

In 1832 is de de weduwe van Bart Verhoef³³ eigenaresse. Haar man had het huisje in 1806 gekocht³⁴. Het perceel was 40 m² groot waarvan 33 m² bebouwd. Naar alle waarschijnlijkheid, gebaseerd op de aanduidingen van belendingen van Keizerstraat 35, stond hier oorspronkelijk een kamer die, net als vijf andere camera's in de Korte Jufferstraat, oorspronkelijk bij Keizerstraat 35 hoorde. In 1871 woonde er Wilhelmina Gotlieb, weduwe van Matthias de Beer met haar minderjarige dochter Maria Gerdina³⁵. Haar man had het pand op een publieke veiling gekocht. Buurman Johannes Bastiaan Boekelman, kocht het pand in 1871 van haar voor f1.700,00. Het huis was toen nog zeer eenvoudig, kamerachtig, met een oppervlakte van slechts 33 m². Het beroep van Verhoeff weten we niet, maar zijn zwager, Jaap de Zwart was behanger. In 1885 verkocht Boekelman dit huis en werkplaats aan mevrouw Sophia Agatha Wilhelmina Dielen, gehuwd met Marinus Crommelin, rechter, voor f4.500,00. Als bijzondere bepaling werd in de akte van overdracht opgenomen dat er op het pand een erf-dienstbaarheid rustte ten gunste van het buurhuis nummer 35. Dit

581. Het bouwen van een woonhuis of de loek des Keizers. a. te.
 de Jufferstraat, Wyk Q, no. 467, door
 den heer W. M. Crommelin 2 Maart 1886
 no. 116

B- 4

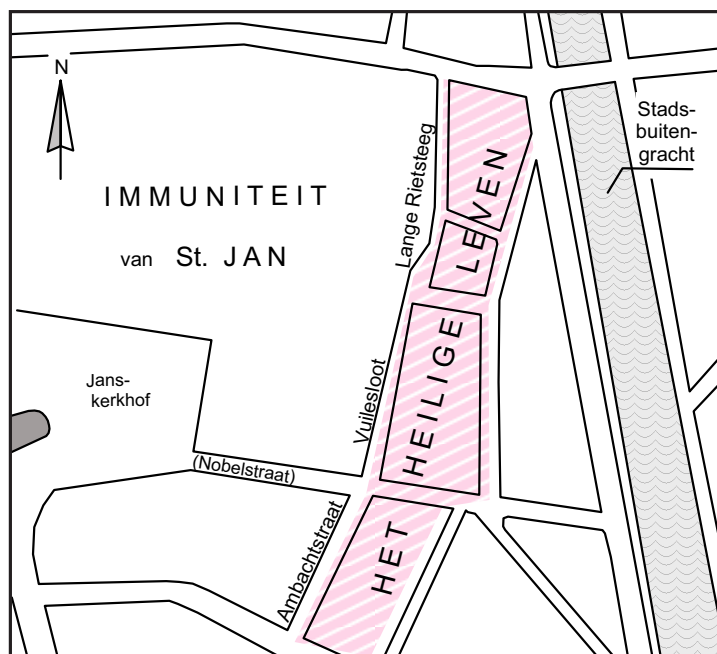

Bouwtekening Keizerstraat 37, 1886 (boven)
 en huidige aanblik (vorige pagina).

betreft een luchtkoker van 20x20 cm ten behoeve van het privaat aldaar, die te allen tijde aanwezig moest blijven. De sporen daarvan zijn bij het bouwkundig onderzoek van Keizerstraat 35 gevonden. Crommelin liet in 1886 de kamer slopen en het tegenwoordige huis bouwen³⁶.

Johannes Verheul kocht het in 1920 en vestigde er het kantoor van de rijwielfabriek in. In 1935 werden Keizerstraat 35 en 37 verbouwd en werden de huisjes in de Korte Jufferstraat gesloopt en vervangen door een fabrieksgebouw. In 1985, na de sluiting van de rijwielfabriek ging het pand over in andere particuliere handen.

Korte Jufferstraat

In de 13de eeuw werd de immunitie van St. Jan begrensd door de huidige Nobelstraat, Ambachtstraat, Keizerstraat en Lange Jufferstraat. In de 14de eeuw werden die straten aangeduid als Het Heijlige Leven³⁷. Zo werd in een oorkonde van 7 januari 1393 de Nobelstraat aangeduid als de straat die van het St. Janskerkhof gaat naar Het Heylige Leven en de stadsmuur. Er woonden toen godvruchtige vrouwen, bagijnen, tegenover het Wittevrouwenklooster. Margriet, weduwe van Roelof Posch, schonk in 1292 de grond en de daarop staande huizen, met een aantal daaraan verbonden bepalingen, aan een aantal geestelijke instellingen in Utrecht. De bagijnen mochten er altijd blijven, zij

Globale ligging van "Het Heilige Leven" ten oosten van de Immunitie van Sint Jan.
 Datering: 14de eeuw.
 (volgens M.W.J. de Bruin in een artikel in het Maandblad Oude Utrecht, 1984, blz. 72)

het dat zij geestelijke kleding moesten dragen. Indien een van hen een slechte naam zou krijgen moest zij daar weg. Het ging dus om een fundatie voor arme vrouwen die een godvruchtig en ongehuwd leven moesten leiden.

De oudste akte waarin we een aanduiding vinden van cameran in de Korte Jufferstraat dateert uit 1409. Daarin is sprake van een overdracht van een rente van vier pond aan de 'seven susteren', te betalen door de eigenaar van een huis en hofstede op het St. Jans Camp³⁸ (St. Jans Kerkhof?).

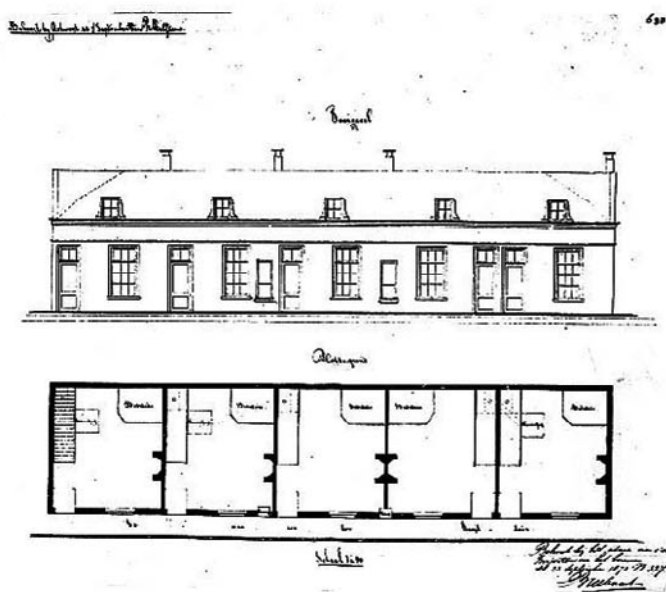
Ook in een akte uit 1507 is sprake van de pacht door Jacob van Comenaarde van een huis in de Vuilesloot met cameran, bewoond door zeven arme zusters. De eigenaar van het huis was het kapittel van St. Jan³⁹. In een akte van 7 juli 1564 is sprake van een overeenkomst over een 'afdocht' (afwatering/riool) achter de twaalf cameran door de executeurs van het testament van Marinus van Weze, kanunnik van de Dom, met de regeerders van de stad Utrecht⁴⁰.

In een akte van 18 augustus 1541⁴¹ is sprake van cameran bij de verkoop van een huis in de Vuilesloot, belend aan de zuidzijde door: 'de cameran van de heren van St. Jan bij de bisschopsstal en het St. Sebastiaans-gasthuis, geheten Ten Heiligen Kruis buyten de Wittevrouwenpoort'. Deze cameran stonden in wat nu de Korte Jufferstraat heet. De bisschopsstal stond langs de toenmalige wal bij de Nobelstraat. Ook bij latere koopakten van huizen in de Vuilesloot is sprake van belendingen door tien of twaalf cameran in de (Korte) Jufferstraat. In een akte uit 1560⁴² wordt de lijftocht ten behoeve van Truychen de Visser van Hoogstraten, wonende in een der cameran, vastgelegd.

Doch er woonden in 1449 in die buurt kennelijk niet alleen vrome vrouwen! Het stadsbestuur verbood toen lichte wieven om daar te wonen. Gingen ze daarna toen al naar de Hardebollenstraat? In 1872 zijn de huisjes, de voormalige cameran, gesloopt en vervangen door vijf woningen. In 1832 was P.W.M. de Kruyff, grutter, eigenaar van de woninkjes. In de loop der jaren gingen ze regelmatig in andere han-

630 Vijf overbuisde woningen in de Korte Jufferstraat 24 [Sep. 1872] . 214.
Wijk 12 498 - 502 van P. W. de Kruyff

Bouwplan van de huisjes in 1872

den over. De huurhuisjes dienden als belegging. Er zullen dan misschien wel arme, maar geen vrome of lichte vrouwen hebben gewoond. Zeker na 1872 niet meer, want toen werden in opdracht van Reginus Kelfkens de huisjes gesloopt en vervangen door zes kleine woningen⁴³. In 1932 zijn deze huisjes gekocht door Verheul. Deze liet in 1934 de huisjes slopen om plaats te maken voor nieuwbouw als uitbreiding van de rijwielfabriek van Verheul. Na de sluiting van zijn bedrijf verhuurde Verheul dit deel van zijn fabriek aan Fadega Denocard, een handel in administratiesystemen en kantoormachines. Deze gebruikte het als centraal magazijn naast hun kantoor aan het Jansdam. In 1985 verkocht Verheul jr. het fabrieksgebouw aan de Korte Jufferstraat aan Beheermaatschappij Hoogevest. Deze sloopte het gebouw en bouwde er de huidige woningen.

Het Wittevrouwenklooster was een 13de-eeuws klooster dat tegen de oostelijke stadsmuur stond. Het was gesticht in 1226⁴⁴. Het was oorspronkelijk een klooster voor bekeerde prostituees. Later werd het een convent voor aanzienlijke dames uit de Utrechtse adel. Het klooster is in 1663 door een brand verwoest, de overblijfselen zijn in 1678 gesloopt⁴⁵. Alleen de naam Wittevrouwenstraat en de buurtaanduiding Wittevrouwen herinnert nog aan dit klooster.

De huizen in de Korte Jufferstraat, oktober 2015.

Literatuur

- M.C. Dolfijn, e.a. *Utrecht, De huizen binnen de singels*, SDU, Den Haag, 1989
- M.W. J. de Brijn, *Husinghe ende hofstede*, Utrecht, 1994
- B.J.M. Klück, *Bouwhistorisch rapport Keizerstraat 35*, typoscript, Utrecht 1984. Collectie Gemeente Utrecht, Archeologisch en Bouwhistorisch Centrum, Zwaansteeg 11 te Utrecht.
- N. van der Monde *Beschrijving van pleinen en straten*, enz.
- Vlaardingerbroek & Wevers *Keizerstraat 35 Utrecht, Bouwhistorische opname en waardstelling*, Utrecht, juni 2005
- Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis, *Bouwhistorische opname Keizerstraat 35*, Utrecht, 2009

Bronnen

Het archief van het kroondomein in het Nationaal Archief en
in het Utrechts Archief:

Register van Transporten en Plechten

Kadaster

Doop-, trouw- en begraafregisters, ook van gemeente archief Amsterdam

Protocollen Utrechtse notarissen

Volkstellingen

en:

Het Utrechts Documentatiesysteem (www.documentatie.org)

Dankwoord

Mijn collega's van de werkgroep Historisch Onderzoek dank ik voor hun welwillende, kritische opmerkingen en adviezen. Met name wil ik bedanken Bert Aanstoot die de eindredactie verzorgde, Dirk van Sichem dankzij wiens verduidelijkende plattegronden de lezer zich kan oriënteren en Simon den Daas die hier weer een fraaie nummer van heeft gemaakt. Ik dank ook het Nationaal Archief voor hun hulp bij het zoeken naar informatie over Guillaume Bidos.

Bijlage

gegevens KORTE JUFFERSTRAAT 1 t/m 9

wijkhuisnummers: G 498 t/m 502

kadastraal: A 442 t/m 446

- 1645 *Paulus Ruijsch* koopt Keizerstraat 35 en vijf cameran
1672 verkoop cameran aan *Steven de Groot*, kaartmaker
1798 verkoop van een kamer door de *Nederduits Gereformeerde gemeente* aan *Bernardus Sluyterman*⁴⁶
1799 *Johan Christof Enderle* koopt een kamer⁴⁷
1806 *Bart Verhoeff* koopt een kamer⁴⁸.
1832 *Weduwe Bart Verhoef*, (Bron: OAT 1832)
1851 de kinderen van *Johannes Kelfkens*, koopman en slijter te Utrecht, en *Elisabeth Maria Martens*, minderjarige dochter. Waarschijnlijk was *Kelfkens* weduwnaar.
1862 *Reginus Kelfkens*, minderjarig verkrijgt de huisjes bij een akte van scheiding en deling van zijn vader *Johannes Kelfkens*, overleden 31-1-1858, gehuwd geweest met *Regina Kervezee*, overleden 31-12-1857. Hij verbouwde in 1872 de vijf kamers.
1874 *Ferdinand August Klokke*, banketbakker
Bezwaard met 1 gulden en 50 cent ten behoeve van de gemeente Utrecht wegens twee secreetputten in de Korte Jufferstraat. Koopprijs f5.000,- inclusief een huis in de Hekelsteeg
Verkregen bij de akte van scheiding en deling van 10 juli 1962.
1892 *Johan Frederik*, koek- en banketbakker te Amersfoort, en *Frederik August Klokke*. Beiden neven, enige erfgenaam van hun oom F .A. Klokke, overleden 10-3-1892
1913 *Gerrit Pieter van Baak*, zonder beroep , Oude Kamp 18, en *Theodorus de Kruyff*, winkelier
1919 *Hendrik Wijnandus van Litsenburg*, particulier en *Gerrit Pieter van Baak*, assuradeur te Utrecht. Van *Litsenburg* koopt de helft van het eigendom
1924 verbouwd
1928 *Theodorus van den Vosges*, koopman, Lange Jansstraat 10bis koopt de huisjes van *Van Baak*.
1935 gesloopt ten behoeve van de uitbreiding van de rijwielfabriek *Rivertown*
1951 *Hendrikus Verheul*, grossier in rijwieleronderdelen, weduwnaar van *Anna Maria Josphina Coenders*, overleden 23-11-1946, Wittevrouwensingel 63
1979 *NV Verheul*
1984 *H. Verheul* en *Johanna van der Hoven*.
Bron: leggerartikel 34764, hypotheekregister deel 3852, akte 71
1985 *Beheermaatschappij Hoogervest*
Het fabrieksgebouw wordt gesloopt en er verrijzen de huidige woningen

Noten

- 1 HUA, Tr & Pl, 6-5-1661/479-482
- 2 Bron: Van der Monde, *Geschiedkundige beschrijving van pleinen, straten, enz.*
- 3 B, *Olde Meierink e.a., Cultuurhistorische Effectrapportage Driftcluster, rapport, Utrecht, 2003*
- 4 *Vlaardingerbroek & Wevers Keizerstraat 35 te Utrecht Bouwhistorische opname en waardstelling. Utrecht, juni 2005*
- 5 *Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis Bouwhistorische opname Keizerstraat 35, Utrecht, september 2009*
- 6 Bron: artikel in het *Bouwkundig weekblad* van 3-2-1953 van architect Briët en P.H. Cuperus
- 7 Bron: Van der Monde, *Geschiedkundige beschrijving van pleinen, straten, enz.*
- 8 HUA, Tr&Pl, 3-7-1645, nr 2-4
- 9 HUA, Tr&Pl 17-5-1672/87-90
- 10 HUA, Tr&Pl, 23-8-1645/47-48 en 9-10-1647/106-107
- 11 HUA, Tg. 34-4 Notarissen Utrecht, inv.nr. U093a004
- 12 HUA, Tg. 34-4 Notarissen Utrecht, inv.nr. U045a001
- 13 HUA, Tr&Pl, 17-5-1672, nr 145
- 14 HUA, Notarieel archief Tg. 45-5, inv.nr U054a003/22-11-1675
- 15 HUA, bevolkingsregister 1824 en 1830
- 16 Informatie verkregen van Johan Kamermans, conservator Nederlands tegelmuseum
- 17 Pas na het eigen onderzoek naar de eigenaren van het pand kreeg ik de beschikking over het rapport van de bouwhistorische opname door het bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis. Hierin staat een hoofdstuk over de historische context van de hand van drs. J. Luijt, die tot dezelfde bevindingen komt.
- 18 HUA, Tr&Pl, 10-10-1702/210-214
- 19 HUA, Tr&Pl, 20-1-1808/18-19
- 20 Wikipedia, Johan David Zocher
- 21 HUA, Tr&Pl, 29-1-1820/691-693
- 22 Bron: Zocher groen, Milieucentrum Utrecht
- 23 HUA, Tr&Pl. 20-10-1821
- 24 Bron: www.boyer.nu (website is uit de lucht)
- 25 Bron: Het Utrechts Archief, het Stadsarchief Amsterdam en www.boyer.nu
- 26 Nationaal Archief, Kroondomein, Toegang 2.01.25 inv.nr. 101
- 27 A. Garnier, *Het Hof van Holland onder de regering van Lodewijk Napoleon, Erven Gartman, Amsterdam, 1823*, vert.
- 28 Bron: www.uu.nl/ubbgebouw
- 29 http://deredding.nl/De_Oversteek
- 30 Kadaster, leggerartikel 3982/1, hypotheekregister deel 502, akte 60
- 31 Kadaster, hypotheekregister deel 589, akte 28
- 32 *Utrechts Nieuwsblad*
- 33 OAT 1832
- 34 HUA, Tr&Pl, 19-6-1799/133
- 35 HUA, toegang 1294, inv.nr. 5303/48
- 36 HUA, bouwtekeningen, gedateerde bouwtekening
- 37 *Oud Utrecht, jaargang 1984, bldz. 72*
- 38 Toegang 222, archief van het kapittel van St. Jan, inv.nr 381
- 39 Toegang 222, archief van het kapittel van St. Jan, inv.nr. 385
- 40 Tr&Pl. 7-7-1564/17-18
- 41 HUA, Tr&Pl, 18-8-1541, akte 206
- 42 HUA. Tr&Pl, 20-3-1560 akte 180
- 43 HUA, bouwtekeningen, 24-9-1872, tek.nr. 630
- 44 Bron.: *Een paradijs van Weelde, R.E. de Bruin e.a, Matrijs, Utrecht, 2002*
- 45 Bron: *Utrechtse kloosters en gasthuizen, Dr. A. van Hulzen, Utrecht, Bosch&Keunig, 1986*
- 46 HUA, Tr&Pl, 13-7-1789/103-104
- 47 HUA, Tr&Pl, 19-6-1799/133
- 48 HUA, Tr&Pl, 22-11-1806/474-475

Werkgroep Historisch Onderzoek zoekt nieuwe leden

De Werkgroep Historisch Onderzoek van het UMF bestaat uit vrijwilligers die onderzoek doen naar monumentale en beeldbepalende panden in Utrecht of naar specifieke aspecten die hiermee te maken hebben. Minimaal twee keer per jaar publiceert de werkgroep een editie van het blad SteenGoed.

Om zo'n publicatie tot stand te brengen is veelal uitgebreid onderzoek nodig, zowel bouwhistorisch als cultuurhistorisch. Want de werkgroep stelt als voorwaarde dat de productie historisch verantwoord en de inhoud tot bronnen herleidbaar is. Tegelijkertijd streeft de werkgroep ernaar de inhoud aantrekkelijk te maken voor ook een wat breder publiek.

Voor wie is geïnteresseerd in de historie van de stad Utrecht en haar huizen en bewoners is deelname aan deze werkgroep wellicht een interessante optie. De werkgroep kan extra krachten uitstekend gebruiken.

Bent u zo iemand? Schroom niet en neem eens contact op met Ben van Spanje, coördinator van de werkgroep (tel. 030-6993805 of e-mail: bvanspanje@versatel.nl). Of loopt u eens op een dinsdagochtend om 11.00 uur binnen bij het Utrechts Archief aan de Alexander Numankade. Daar zijn elke dinsdagochtend enkele werkgroepleden aanwezig en die drinken om 11.00 uur gezamenlijk koffie.

Uitnodiging

Het UMF nodigt u uit voor

'het verhaal achter deze foto'

op 18 januari 2016 om 19.30 uur
locatie: het Literatuurhuis, Oudegracht 237 te Utrecht

lezing over de historie van Keizerstraat 35

Ben van Spanje is auteur van de SteenGoed over Keizerstraat 35. Hij neemt u mee in de ontwikkeling van het monumentale pand aan de hand van de bewonersgeschiedenis.

Aansluitend verhaalt een UMF-medewerker over de bijzondere aspecten van de restauratie in 2010.

De toegang is gratis voor Begunstigers van het UMF. Aanmelden is niet nodig.

Het Utrechts Monumentenfonds is een professionele organisatie die bijdraagt aan het behoud en herstel van monumentale panden in de stad Utrecht. Dit doet het UMF met enthousiaste teams van deskundigen en vrijwilligers. Themagericht zetten zij zich in voor het UMF en voor de monumenten en het erfgoed in de stad Utrecht.

Op dit moment bezit het UMF meer dan honderd panden in de binnenstad van Utrecht. Komende jaren zet het UMF in op duurzame instandhouding van haar monumenten en het delen van kennis.

